

IN MEMORIAM

Miloš Macura
(1916-2005)

Dugogodišnji naučni rad Miloša Macure ispunjen je brojnim aktivnostima u nacionalnim i međunarodnim okvirima. One su pored istraživanja na području demografije i srodnih naučnih disciplina, posebno onih u kojima je prisutan demografski faktor, obuhvatile i više drugih aktivnosti kao što su nastava, uređivačka delatnost periodike i redovnih izdanja, učešće u radu nacionalnih i međunarodnih naučnih institucija i drugo.

U središtu naučnog interesovanja akademika Macure nalaze se konceptualna pitanja stanovništva kao agregata, njegov dosadašnji razvitak i perspektive, mesto stanovništva u razvojnoj politici i planiranju, njegovi problemi i njihovo moguće rešavanje, kao i niz posebnih tema o pojavama značajnim za razumevanje složenih demografskih procesa.

Među teorijskim pitanjima predmet nauke o stanovništvu rano je skrenuo pažnju Miloša Macure. Kao nosilac novih tendencija u istraživanju stanovništva on nije prihvatio tradicionalno shvatanje, koje je svodilo materiju stanovništva na uzak krug pojava. Njegova osnovna primedba je da su zapostavljene neke od bitnih demografskih pojava, a strukture posebno, usled čega je otežano razumevanje demografskih procesa i time smanjena mogućnost za proučavanje međuzavisnosti stanovništva, privrede i društva u celini. U ovoj primedbi nalaze se osnove za određivanje predmeta istraživanja stanovništva, u kojem su sadržani odnos između delova i celine, jedinstva i uzajamne povezanosti dinamičnih i strukturnih pojava i interakcija između stanovništva, društva i privrede. Polazeći od ovog stava akademik Macura je predložio sopstveno shvatanje predmeta istraživanja stanovništva. Ono prema njemu obuhvata sve dinamičke i strukturne procese demografskog razvitka, osnovne asocijacije stanovništva i vrednovanje demografskih fenomena saglasno opštem sistemu vrednosti. Ovako formulisan predmet omogućava sveobuhvatno istraživanje stanovništva, čime je dat značajan doprinos modernoj teoriji o stanovništvu, jer je formulisano osnovno pitanje, od kojeg zavisi razvoj i domet demografije kao naučne discipline.

U istraživanju našeg stanovništva akademik Macura se koncentrisao na demografski razvitak, proučavanje veza između stanovništva i razvojnih procesa i pitanja populacione politike. U proučavanju ovih tema pruženi su odgovori ili su pokrenuta važna pitanja o osobinama razvitka našeg stanovništva i skrenuta je pažnja na njegove realne i očekivane probleme u doglednoj budućnosti. Suočavajući se sa nalazima o nepovoljnim tendencijama i njihovim potencijalnim uticajima koje one vrše u ekonomskoj i socijalnoj sferi, akademik Macura je sa naučnom odgovornošću upozorio na njih još 1959. godine i pokrenuo složena i delikatna pitanja populacione politike. Ostajući dosledan shvatanju da društvo mora da pristupi rešavanju problema koji se tiču čoveka i njega samog, akademik Macura je kasnije u više radova razradio i izložio ciljeve, načela i pravce mera populacione politike i pokrenuo druge relevantne strane ovog složenog i važnog pitanja za razvoj našeg društva.

Ovom prilikom nije moguće bliže govoriti o istraživačkim radovima Miloša Macure i njihovom doprinosu razumevanja razvitka našeg stanovništva koji je raznovrstan i značajan. Umesto toga ukratko ću skrenuti pažnju na studiju "Naselja i stanovništvo Oblasti Brankovića", koja je nastala kao rezultat istraživačke radoznalosti i sposobnosti akademika Miloša Macure da traga za novim izvorima podataka u kojima se neposredno ili posredno nalaze i ovi o stanovništvu i drugim pojavama, koje su se ticale uslova u kojima je ono živelo i radilo. Tako je zahvaljujući inicijativi akademika Macure nastala studija "Naselja i stanovništvo Oblasti Brankovića", izrađena na osnovu turskog popisa Oblasti iz 1455. godine. Studija je višedisciplinarna i obuhvatila je više tema ("Naselja i naseljenost", "Kuće porodice i zadruga", "Demografske prilike i stanovništvo Oblasti Brankovića", "Osmanlijski feudalizam" i "Antroponimija i toponimija"). Ona mnogo govori o istraživačkom liku Miloša Macure, pre svega njegove naučne radoznalosti i, posebno, sposobnosti da pronikne u jednu posebnu vrstu istorijske građe, inicira istraživačke teme, okupi saradnike, organizuje rad na studiji i dovede, zajedno sa saradnicima do njenog završetka.

Istraživanje stanovništva sveta i pojedinih zemalja takođe su bili predmet naučnog interesovanja Miloša Macure. Ona se odnose na razvoj ovih populacija, njihove osobine i nastale probleme. Mnogi nalazi i ocene u ovim radovima zaslužuju pažnju, pre svega one o stvaranju uslova neophodnih da demografski procesi u svetu dobiju zadovoljavajući tok. To su ona složena i osetljiva pitanja o univerzalnosti demografskih dilema, smisla čovekove reprodukcije, posebno prirode, prirode populacione politike – da istovremeno teži da utiče na demografske procese i uslovljava individualno ponašanje – zatim, internacionalizacija demografske politike, pitanje nacionalnog suvereniteta i odgovornosti za vlastite stavove i ponašanje i drugo.

Svest homo sapiensa, kao fenomen, zanemarena u istraživanjima stanovništva, našla je mesto u istraživačkom radu akademika Macure.

Naglašavajući antropološki karakter stanovništva akademik Macura je, u jednom od svojih radova predložio da se u istraživanjima stanovništva, posveti dužna pažnja individualnoj i kolektivnoj svesti. U tom smislu istakao je postojanje četiri grupe problema, očigledno u nastojanju da skrene pažnju da, pored važnosti, fenomen svesti prati i njegova složena struktura. Prvo, problem humanog i racionalnog u reprodukciji stanovništva i demografskom procesu u celini, kao njihovom bitnom sadržaju. Drugo, problemi potreba, aspiracija i ciljeva ljudi na jednoj strani, i njihovi motivi i ponašanje na drugoj. Treće, problem društvenih potreba, njihove recepcije i, u vezi sa tim ideologije, vrednosti i ciljeva koji se odnose na reprodukciju stanovništva, njegov rast, strukturu i razmeštaj u prostoru. Četvrto, problemi društvenog delovanja na formiranje motivacije i ponašanja na jednoj strani, posredstvom vaspitanja, moralnih pravila, religioznih normi i ljudskih standarda na drugoj strani, putem institucija, zakonodavstva i sličnih aktivnosti.

U celini posmatrano, akademik Miloš Macura je u svom istraživačkom radu dao značajan doprinos razvitku nauke o stanovništvu, time što je unapredio njenu metodološku i konceptualnu stranu i proširio znanja o teorijskim pitanjima, demografskom razvitku našeg i svetskog stanovništva, o vezama između stanovništva sa jedne i ekonomskog i socijalnog razvoja i pitanjima populacione politike sa druge strane. Retki su tako plodni istraživači sa naglašeno širokim i multidisciplinarnim pristupom u tumačenju predmeta proučavanja, kojima je pripadao akademik Miloš Macura.

Miroslav Rašević